

častito knezo-škofijstvo prosil, naj jo na znanje dá tudi vsem samostojnim duhovnijam, posnamemo sledeče vrstice:

„Ker so se pripetile deželnemu odboru neprijetne opazke, da nekteri župani in sèm ter tjà častita duhovščina zapreke stavijo temu, da bi se jemali najdenci iz najdenšnic, in vkljub pojasnjenju, ki smo jim ga poslali v okrožnici od 15. oktobra 1867. leta, št. 3283, se na deželi o tej stvari nahajajo še zmirom napačne misli, zatoraj se čuti deželni odbor primoranega, kriva mnenja o tej zadevi še enkrat v naslednjem pojasniti.

Ravnateljstvo najdenšnice sme po postavah od 16. marcija 1827. leta, št. 4893, od 31. decembra 1852 l., št. 12.989, in 31. avgusta 1861. leta le tedaj najdenca dajati v rejo na kmete, ako se rednik ali rednica spričata sè spričalom svojega župana in fajmoštra, da sta zmožna in sposobna, najdenca pošteno izrejati; ako bi se pa župan ali fajmošter branila tako spričalo brez dostojnega vzroka redniku ali rednici dati, ima c. k. okrajna gospóska oblast, namesti župana in namesti fajmoštra sama za-se podpisati takov certifikat. Po tem takem tedaj ne sme ravnateljstvo najdenšnice nikoli otroka brez certifikata županovega in fajmoštrovega ali pa brez certifikata c. k. okrajne gosposke dati v rejo na kmete.

Soseske se bojé tega, da ne bi taki otroci ostali soseski, v katero pridejo v odrejo, in da bi morale one potem, ako so bolehní ali sicer nezmožni si svoj kruh služiti, skrbeti za-nje.

Ta strah je pa popolnoma prazen in neopravičen, kajti gledé na sedaj veljavno domovinsko postavo od 3. decembra 1863. leta se zarad tega, da kak najdenec (nezakonsk otrok) pride v odrejo v njen kraj, nima nobena soseska bati, da jej pozneje ostane na skrbi; kajti §. 6. domovinske postave odločno ukazuje tako-le: „Nezakonski otroci imajo pravico domovja tam, kjer je mati takrat, ko je otroka porodila, vživala domovinsko pravico“.

Če tedaj mati ni iz one soseske, v kateri je otrok v odreji, ta tudi nima ondučaj domovinske pravice.

Iz tega postavnega ozira se tedaj ni bati taci rejencev.

Pri tej priliki pa si deželni odbor ne more kaj, da ne bi dostavil prijaznega opomina, in sicer tega, naj bi prečastita duhovščina in župani ne zadrževali certifikatov (spričeval) takim rednikom ali rednicam, kateri so pošteni in pa sposobni, otroka vzeti v odrejo, kajti treba je vedeti, da taki otroci (špítalarji), dokler so v najdenšnici ter imajo dojnice (ame), ki se morajo tudi v najdenšnici vzdrževati, prizadenejo deželi veliko več stroškov. Če pa vprašate: iz ktere ga denarja se izdržuje najdenšnica? odgovoriti Vam moramo, da iz prikklad na davke, ktere vsak posestnik plačuje. Ni tedaj pametno ovirati, da se taki otroci hitro ne jemljó iz najdenšnice ter dajó v cenejo odrejo na kmete.

Drugo je pa tudi to, kar nam zapoveduje kristijanska dolžnost do svojega bližnjega. Tudi nesrečni nezakonski otrok je naš bližnji; dosti nesrečen je vže, da pride po taki poti na svet; ali ubogo dete je nedolžno, in zoper kristijansko ljubezen je, ako nedolžni otrok mora trpeti, kar sta zagrešila oče in mati. Ni tedaj prav, ako nimamo usmiljenja do taci nesrečni stvari. —

To tedaj so oni važni razlogi, zakaj da deželni odbor prav živo na srce poklada vsem županijam in častiti duhovščini, naj nikar ne zadržujejo spričal takim, ki so sposobni za rednike, ker si soseska s tem, da v svoj kraj dobí rejenca, nikakor ne nalaga

dolžnosti, da bi morala skrbeti za-nj po preteklih 10 letih, ako mati iz tiste soseske ni domá“.

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

IV.

Socijalisti imenujejo društveni red, kakor je vladal pri starih Grkih, Rimljanih in pa v srednjem veku, „sistemo monopolizma“, to se pravi: „predpravice“ ali pa „sistemo neenakosti upravičenih“, ker vse starejše sisteme narodnega gospodarstva so osnovane na predpravica, na „gospodstvu“ in so protivnice osebne svobode. Da niso vsi razni stanovi enako opravičeni, izpeljavali so pisatelji vseh časov iz 3 vzrokov: ali iz božje naredbe, ali iz tako imenovanega prava močnejšega, ali pa iz razločka prirojenih zmožnosti.*)

Prvi vzrok je sama prosta domišljija, drugi je že protislovje sam ob sebi, kajti kjer jakost nadvladuje, tam ni ob enem mesta za pravico; tretji vzrok za razdeljevanje društva se pa že v najstarejšem veku nahaja, ker imamo robove in svobodnjake; vleče se potem to društveno razdeljenje kakor rdeča nit skoz ves srednji vek notri do današnjega dne. Socijalizem, ki se samega sebe imenuje pravo sistemo osebne enakopravnosti — „panpolizem“, kakor Marlo pravi — ne priznava pri pojedinih stanovih nobene razlike niti po božjem poklicu, niti po pravu jačega, niti v „plavi“ krvi privilegiranih od njega dni.

Socijalisti pa le vendar hvalijo vredjenje društva v stari Sparti in v Atenah, ker se je posebno za to skrbelo, da je bilo premoženje med državljani prilično enako razdeljeno. Spartanska ustava in uredjenje zemljiških odnošajev, kar je oboje Plato v svojih 2 delih „o državi“ in „o postavah“ idealiziral, ste precèj z komunistično-socijalističnimi idejami prevlečeni. Platonovi predlogi, kakor: da naj se zakon in spólno združevanje po državi vredjujeta in nadzirata, da naj se napravijo skupine iz več družin — „falansterije“, — da naj se javno in skupno obeduje in telovadi, da se ne smejo novci v notranjem okrogu države rabiti, da se mora vse zemljišče v nerazdeljive in neoddajive oddelke razdeliti, da se mora privatna in družinska lastnina prikrajšati in omejiti, da se mora vse društveno življenje po nekih modrijanih odzgor doli vladati in vredjevati — ti predlogi starega Grka se smejo po pravici imenovati vir misli, ktere se nam pred oči postavljajo skoro v vseh sedanjih komunističnih sistemah. — Socijalisti vsi poprek, posebno pa Lassalle — hvalijo to prednost v odnošajih društvenega življenja v starem času in v srednjem veku, ko še ni bilo takrat kapitala niti kapitalistov v sedanjem pomenu, da je takrat vse bogastvo skoro izključivo v velicih zemljiščih (latifundijah) obstajalo in da so tudi skoro vsi dohodki bili v podobi naravnih pridelkov, ktere je bilo treba pojesti, popiti ali sicer porabiti, ki niso, kakor dandanes denar, na poprejšnji kup navaljeni novega kupa (kapitala) naredili in tako kakor delovanjem kake mašine moči kapitalizma po svetu širili.

V tako imenovanem „novem“ času so se — to tudi socijalisti pripoznavajo — pravni nazori (Rechtsanschauungen) popolnoma preobrili. Ideja „novega“ časa je ta: da so vsi ljudje enakopravni, namreč da

*) Marlo „Sistem der Weltökonomie“ I. zvezek str. 35. Pis.

smejo vsi svojo osebnost ali individualiteto čudoredno (sittlich) razvijati, to se pravi, jo razvijati svobodnim in pametnim delovanjem. Ta ideja ima pa ravno dve strani, kar je pri razvitku socializma jako važno in na kar pozornost bralcev posebno obračamo. Lahko se namreč reče: vsak človek je odslé svoboden, sam sebi je namen čudorednosti in ne sme biti nikomur drugemu zarad svojih privatnih koristi podvržen. Z druge strani se pa lahko spet reče: Vsakdo sme enako z vsakim drugim svoje življenje sprevesti, in nihče nima pravice nikogar od nobenega vžitka izključiti, ker ni noben vžitek nobenemu zasebniku posebno namenjen, nego vsi vžitki so skupno celemu človeškemu društvu odmerjeni. Iz ene strani poprej imenovane ideje = korenike se je porodil nagon za osebno svobodo in iz druge strani nagon društvene enakosti. Novi čas se je pa z največim navdušenjem poprijel ideje osebne svobode delajoče na to, da se povsod avtoriteta kolikor je najbolj mogoče omeji in oslabi. S tem delovanjem na tej stezi je novi čas do tega prišel, da je napravil êro „liberalizma“, v kateri so že izginili ali pa še dan za dnevom ginejo ostanki fevdalizma, privilegij in monopolov.

Ali poleg vse te svobode pojedinih nastane lahko velika neenakost, ako se „liberalno“ društvo in „liberalna“ država nič za to ne brigata, da se nekteri svobodnjaki (liberalci) na stroške vseh družih svobodnjakov bogatijo, tako, da za te vsa ta osebna svoboda z vsem liberalnim aparatom skupaj prazna mavha brez predmeta, brez zadržaja in brez vsake cene ostane. Poleg vse najobširnejše osebne svobode, kakor jo sedanji liberalizem razumeva, pade neizmerno mnogo tako imenovanih „svobodnih državljanov“ v najglobokejšo društveno neenakost in v največe siromaštvo, in taka svoboda se ne spremeni v svojem pomenu za proletarca v nič drugega nego v grenki sarkazem. Ti postanejo v istini poleg vse svobode največi robovi, in „veliko trdnjša veriga in veliko bolj vžigajoči bič, to je glad“ žuga po besedah Lammenais-a*) dan za dnevom sužnjim sedanjega časa, to je, siromaškim dnevničarjem (Tagelöhner). — Liberalci pravijo pri tacih odnošajih k proletarcu: „kaj zahtevaš še več, ti imaš iste zakone, kakor jih imamo vsi drugi; imaš pred postavo taisto veljavo, imaš največo mogočo svobodo na razpolaganje, kakor: svobodo tiska, pravo združevanja in sakupljanja, poslužuj se teh pravic in srečen bodeš — „mein Liebchen, was willst du noch mehr?“ — Pri takem argumentiranju liberalizma se proletarec bitko nasmeji zavrnivši liberalno dokazovanje z razlogi, kakor: kaj mi pomaga vsa vaša svoboda, ako moram vsak dan po 12—14 ur delati kakor črna živina, in si, ako sem ne oženjen, komaj toliko prislužim, da se morem do sitega najesti, ako sem pa oženjen in imam družino, pa dan za dnevom, leto za letom z ženo in otroci vred lakoto trpim; kaj mi hasne vaša liberalna ustava, ali jo morem jesti? kaj mi koristijo vaši državni temeljni zakoni, kaj jih morem piti? kaj mi pomaga vaša svoboda tiska, ali se morem morebiti ž njo oblačiti? Pomagati si pa absolutno ne morem, da bi svoj stan spremenil, ker se nisem nič drugega učil, niti nimam zdaj tudi pri najboljši volji časa se kaj drugega učiti. Moj največi vžitek je takrat, ako se ga v nedeljo popoldne dobro nalukam, da vsaj nekoliko svoje nespremenljive tuge in težave pozabim, največa svoboda pa se za-me začne, kedar me za vekomaj v hladni grob položé. Vaša svoboda, vaše ustave in vsi vaši temeljni zakoni so narejeni samo za bogate ali vsaj za premožne ljudi, nam siromaškim de-

dalcem ne le samo nič ne koristijo, nego so nam še celó na kvar, ako je večina v parlamentih iz fabrikantov, trgovcev in splošno iz kapitalistov sestavljena!

Jezikoslovne stvari.

Suhor.

Spisal Davorin Trstenjak.

Gosp. Vovk je vprašal v „Novicah“: zakaj se neki okolici na Notranjskem pravi Suhor, dasiravno je kraj poln virov (studencev).

Pri razlagah krajnih imen je treba na vse strani presoditi kakšnost zemljišča. Starodavni naši prednamci so tudi bili dobri geologi. Jaz ponujam nekoliko nazvestij, utegnejo do konečnega razjasnila peljati.

Rečica se veli Sukorica, tedaj je imé dobila po Suhoru. Sufiks or najdemo v besedah: grahor, govor itd., v ženskem spolu: grahorica, govoricica. V osebnih staroslovenskih imenih ga vidiš, postavimo: Bukor, Ljubor, Kukor, Vlador, Lihor, Bužor itd. V teh značuje delavnost in kakšnost osebe. Najdeš ga tudi v besedah: sipor, kamen, ki se rad razsiplje, lapor, kamen, ki rad moči, mokrote navleče, srbsk. lap, wässriger Boden, lapavica, mokrota, dež. Tedaj sopet lastnost stvari izrazuje.

Poznamenovanje: Suhorja = Suhorija izrazuje pa okrožje Suhora, kakor županija okrožje župana.

Idimo sedaj na pomene temata: suh. Suh značuje: aridus, siccus, exsuctus, exsiccus, izčezan, brez soka, siticulosus, dürstig, inaquosus, macer, exilis, alipastus, torridus (primeri: suh od solnca), pa tudi: sudus, lauter, rein, primeri: suho zlato, suho srebro, ni li kje v Suhoru se našel kakošen svitel kamen?

Hrvat Belostenec ima še: suhorljav, macilentus, obesus, marcescens, suhoščav, strigosus, runzlicht, hager, ni kje zemljišče suhorljavo, mageres Erdreich? Suh se rabi tudi v pomenu: vaporeus, primeri: suha kopel, vaporarium, Dunstbad, ni kje eden ali drug vir na Suhoru sopotnat?

Suh se rabi v staroslovensčini tudi v pomenu: ξηρος, festlandig, suha zemlja, terra continens, festland, mogoče da se ima Suhor vzeti v tem pomenu, saj leži na vrhu hriba, pod katerim je reška dolina in globoko podžlebbe, tedaj je v pradobi dolinino korito bilo polno vodâ, in le vrh hriba suha zemlja.

Kdor bi iskal na Suhoru ostankov kakošnega pogskega božanstva, bi v Suhoru našel lahko božestvo solnca, ognja ali vetra. V sanskritu çušma, od korenike: çuš, siccare, pomenja 1. sol. 2. ignis, 3. äer, ventus, ker vsi ti življi imajo sušivno moč. V staroindiški mitologiji je Çušna, der alles ausdörende, versengende Sturmriese.

Še na druge razloge opominjam, zakaj je utegnil kraj imé Suhor dobiti. Beseda suh se v staroslovensčini in srbščini tudi rabi za pomen: jejunus.

Suha jed, victus jejunus, id est, non fluidus: Zato Srbini imenuje mesto, kjer se poleti goveda gojé. suvat = suhat, suvatovati = suhatovati pa pomenja z govedi biti na planini in gojiti jih, saginare boves in silva. Živina tam živi „ob suhem“, ne dobi druge klaje, nego, katero paša daje, tedaj bi Suhor, Suhorija utegnila pomenjati pašnik, na katerem se živina goji ob suhi paši, brez dvombe ima zarad tega srbska planina „Suhara“ svoje imé.

Primeri še imé dalmatinske reke: Sušica, „koja

*) André Lammenais „Les paroles d' un croyant“.